

Valentyn Tereshchenko

COOPERATION PEASANT LAND BANK AND THE BOARD IN PERIOD OF THE STOLYPIN AGRARIAN REFORM

In the article is analyzed the cooperation of zemstvo's and Peasant bank during the period of P. Stolypin agrarian reform.

Keywords: Peasant Bank, zemstvo, Stolypin agrarian reform, cuts, peasantry.

УДК 929 (477.8)

Оксана Кравецька

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СИДОРА ГОЛУБОВИЧА У 1906–1914 РР.

Стаття присвячена аналізу політичної діяльності Сидора Голубовича упродовж 1906–1914 рр. Визначено основні напрями та результати партійної роботи в УНДП та парламентської праці у Державній раді у Відні, розглянуто особливості політичної боротьби української репрезентації у представницьких органах влади.

Ключові слова: Сидір Голубович, Українська національно-демократична партія, Подільська рада, Державна рада у Відні, Галицький крайовий сейм.

Серед представників українського громадсько-політичного руху першої чверті ХХ століття важливе місце займає постать Сидора Тимофійовича Голубовича – відомого галицького діяча, члена Української національно-демократичної партії (УНДП) та Української народно-трудової партії (УНТП), депутата австрійського парламенту та Галицького сейму, голови уряду ЗУНР, адвоката. Початок багатогранної суспільної праці С. Голубовича пов'язаний з його роботою у Подільській Раді, і, зокрема, Тернопільській народній організації – повітовому осередку УНДП.

Метою статті є аналіз основних напрямків та результатів партійної та парламентської діяльності С. Голубовича упродовж 1906–1914 рр., а також з'ясування його ролі у складі української репрезентації в представницьких органах влади.

Партійна та парламентська діяльність С. Голубовича практично не відображена в українській історіографії. Лише окремих її аспектів торкався тернопільський дослідник П. Гуцал [24–26] у публікаціях, присвячених життю та діяльності цієї постаті. Деякі сторінки з політичної роботи С. Голубовича висвітлюють праці К. Левицького [29]. Із сучасних дослідників проблеми виділяємо праці М. Кугутяка [28].

Основними джерелами для написання статті стали документи Центрального державного історичного архіву України у Львові (ф. 372 "Охримович Володимир", ф. 348 "Товариство "Просвіта", м. Львів 1868–1939 рр.") та матеріали тогочасної преси ("Подільський голос", "Подільське слово", "Свобода"), у яких представлено матеріали про діяльність УНДП, Подільської Ради, організацію вічевого руху, передвиборчих кампаній на Тернопіллі.

Особливе місце серед періодичних видань займають матеріали про вибори до австрійського парламенту та Галицького сейму. У газеті "Подільське слово" за 1911–1912 рр. подані виступи С. Голубовича у віденському парламенті. Часопис "Свобода" за 1911, 1913 рр. містить біографічні відомості про політика, що публікувалися в ході передвиборчих кампаній, а також загальні відомості про політичні рухи у Східній Галичині на початку ХХ ст.

Сидір Голубович розпочав свою політичну кар'єру в м. Тернополі. Ще у студентські роки, будучи прихильником ідеології УНДП, він жваво реагував на виклики національного руху в краї. Завершивши навчання у Львівському університеті та отримавши ступінь доктора права, молодий адвокат у 1906 р. відкрив власну канцелярію у м. Тернополі [20, с. 4], де й включився у політичне життя міста. Як член УНДП, а згодом і її керівного органу – Народного комітету, С. Голубович брав безпосередню участь у роботі повітової організації партії [3, арк. 3 зв], а також упродовж 1906–1914 рр. був секретарем товариства "Подільська рада" [26, с. 39], заснованого 7 травня 1890 р., що представляло політичні інтереси українців на Тернопільщині. Ці інституції фактично стали осередками УНДП у цьому регіоні.

Згідно з "Інструкцією до переведення народної організації", яку Народний комітет видав у березні 1906 р., чітко регламентувалася структура повітової організації, склад котрої обирався на

повітовому з'їзді делегатів партії та затверджувався Народним комітетом УНДП. До нього входили повітовий організатор, його заступник, секретар та допоміжна повітова рада, що складалася з 5–10 членів і була дорадчим органом, яку повітовий організатор скликав на наради в разі необхідності. У період виборів повітова організація виконувала функції виборчого комітету, який пропонував до затвердження Народному комітетові кандидатуру українського депутата та проводив активну агітацію у виборчому окрузі [1, арк. 20].

Як повітовий організатор, С. Голубович займався питаннями організації політичних віч, на яких порушував актуальні питання суспільно-політичного життя, ознайомлював передовсім українське населення з програмою діяльності УНДП, брав участь у розбудові українських установ у м. Тернополі та селах повіту, здійснював контроль за роботою громадських (сільських) організацій та своєчасним збором партійного податку на Народний повітовий фонд, що мав стати фінансовою опорою партії.

З метою кращої політичної та просвітньої організації Тернопільського повіту, С. Голубович заснував газету "Подільський голос", що була друкованим органом Тернопільської народної організації УНДП і упродовж 1904–1906 рр. виходила за його редакцією та фінансовою підтримкою [19, с. 4]. Це видання, а також наступне – "Подільське слово", у заснуванні якого він також брав участь, відіграли помітну роль у пробудженні національної свідомості українців краю, "ціла народна так просвітна, як і політична робота набрала більшої пліновості і стала ся успішнішою" [17, с. 1].

У 1906 р. С. Голубович був активним учасником та організатором політичного вічевого руху на Тернопільщині, основною вимогою якого було запровадження демократичної виборчої реформи до австрійського парламенту. Так, 31 січня 1906 р. у м. Тернополі відбулося віче, скликане "Подільською радою" та Тернопільською народною організацією, що зібрало близько 8 тисяч українців з різних околиць Західного Поділля. Поряд із виголошеною промовою О. Колесси про справу виборчої реформи до австрійського парламенту, С. Голубович у своїй доповіді різко засудив наклепницькі статті польської преси, що, враховуючи її значні тиражі, намагалася "...кинути кість незгоди між польський та руский нарід, а, особливо, між руских латинників" [16, с. 1].

Віче одностайно ухвалило резолюцію – домагатися загального, рівного, таємного та прямого виборчого права до австрійського парламенту. На ньому також висловлювався рішучий протест проти несправедливого розподілу кількості мандатів для українців, створення нерівномірних за кількістю виборців міських та сільських округів та виняткового для Східної Галичини запровадження двомандатних виборчих округів на основі пропорційного принципу голосування.

Вічевий рух, котрий розгорнувся у 1906 р., зустрів різкий опір з боку польських шовіністично налаштованих політичних кіл, оскільки введення нового демократичного закону загрожувало збереженню "польського стану посідання" у Східній Галичині, який досягався за допомогою куріальної системи. Зокрема, цісарсько-королівське староство у Тернополі, що виступало лише в інтересах польської верхівки, масово забороняло проведення подібного роду заходів у селах повіту, мотивуючи свої дії тим, що український національно-демократичний рух був наскрізь пройнятий антидержавними настроями і міг загрожувати безпеці поляків та євреїв.

Газета "Подільський голос" повідомляла про те, що за два місяці вічевої боротьби, Тернопільське староство надало дозвіл на проведення публічного віча лише у с. Денисові, що відбулося під керівництвом С. Голубовича 14 січня 1906 р. за участю 800 осіб [15, с. 2–3]. Проте, незважаючи на рішучий опір галицької адміністрації, багаточисленні народні збори у складі 400–1000 осіб проводились майже в усіх селах повіту, зокрема у Воробіївці, Струсові, Великому Глубічку, Пронятині, Цеброві, Великому Ходачкові, Глядках, Купчинцях, Чернихові, Кутківцях, Петрикові та ін. [16, с. 2].

Таким чином, демократичний вічевий рух на Тернопільщині, організований національними демократами на чолі з С. Голубовичем, став частинкою небаченого раніше масового загальноімперського руху народів Габсбурзької імперії, в результаті чого центральне керівництво змушене було прийняти 27 січня 1907 р. закон про запровадження загального виборчого права до виборів у австрійський парламент. Незважаючи на те, що реформа не передбачала рівного національного представництва, демократизація виборчого права у Східній Галичині все ж призвела до зростання вчетверо українського парламентського представництва від Східної Галичини та Буковини, що започаткувало якісно новий етап політичної боротьби українців за реалізацію своїх національних інтересів у межах імперії Габсбургів [32, с. 9].

* Подільське слово – українська газета, що виходила у м. Тернопіль упродовж 1909–1912 замість часопису "Подільський голос".

Важливим напрямком партійної діяльності С. Голубовича була участь у розбудові інституційної бази українського громадського життя на Тернопільщині. Виконуючи розпорядження Народного комітету УНДП "До п.т. повітових організаторів..." від 14 березня 1908 р., С. Голубович активно розпочав втілювати у життя "програму органічної праці" суть якої полягала у заснуванні та зміцненні українських установ. У цій програмі зазначалося, що "велике політичне розбурхане народних мас могло би остати безплідним, а навіть здеморалізувати єї, коли сил завчасу не використаємо і не звернемо тої енергії народних мас в русло систематичної і тривкої праці над витворенем постійних культурних і економічних інституцій, які послужать на будуче певною точкою опори для дальшої політичної роботи" [2, арк. 18].

На "органічну роботу" Народний комітет УНДП скеровував найбільше зусиль, оскільки вважав її основною підставою подальшого розвитку українського руху, що мало забезпечити зростання авторитету партії та її майбутню перемогу на парламентських виборах [2, арк. 23]. Таким чином, завдяки зусиллям С. Голубовича, у м. Тернополі до початку Першої світової війни, розпочала свою діяльність низка важливих культурно-освітніх та господарсько-економічних установ. Зокрема, С. Голубович був головою місцевих філій товариств "Просвіта", "Сокіл", засновником філії "Сільського господаря" [4, арк. 3], одним із керівників першого на Поділлі "Повітового товариства кредитового", ініціатором створення та довголітнім директором ощадно-кредитного товариства "Народний дім" [19, с. 4].

У створеному на кооперативних засадах банку "Повітове товариство кредитове", селяни одержували до 80 % позик у легкій для сплати формі, що давало їм змогу звільнитися від лихварських боргів і закупити тисячі моргів землі. Значні суми банк виділяв на культурно-освітні та різні благодійні заходи [23, с. 238–239]. У селах повіту з'явилась мережа читалень товариства "Просвіта", при яких організовувались народні бібліотеки, курси для неписьменних, вивчення діловодства при касах системи Райфайзена, хори, оркестри, драматичні гуртки, молодіжні та спортивні товариства "Сокіл", склади для збіжжя, рільничо-промислові спілки, крамниці, позичкові каси та інші заклади, у яких селяни мали можливість придбати за доступними цінами необхідні товари, позичити гроші на різні потреби. Заходами Тернопільської філії "Просвіти", чи при її співпраці, у 1908 р. утворилася низка місцевих економічних та кооперативних установ, зокрема Народний дім у Малому Ходачкові, "Самопоміч" у Чернилові Руському, Народний дім у Кип'ячці та ін. [5, с. 53]. Завдяки такій багатогранній, успішній діяльності С. Голубович здобув собі визнання та авторитет у Тернопільському повіті.

У час політичної діяльності на Тернопільщині (1906–1914 рр.) С. Голубович двічі балотувався у депутати від УНДП до австрійського парламенту. 19 лютого 1907 р. повітовий з'їзд громадських делегатів, скликаний Тернопільською народною організацією, одногосно затвердив його кандидатуру у виборчому окрузі № 68: Тернопіль–Збараж–Нове Село–Козова. Проте, незважаючи на високий рейтинг на Тернопільщині, він зазнав поразки на виборах 14 травня 1907 р., а мандат здобув представник Української соціал-демократичної партії – Я. Остапчук. Як зазначала тернопільська преса, основною причиною поразки народного кандидата стала недобросовісна провокаційна агітація з боку Я. Остапчука, прибічники котрого за допомогою фальсифікацій, підкупу та компромату, поширюваних головним чином на Збаражчині [18, с. 1].

Прикладом тогочасних підкупів стали "громадські магоричі", що виставлялись для селянства, яке не завжди бачило різницю у політичних програмах національних-демократів, радикалів та соціал-демократів [30, с. 128]. Суттєву роль відіграли махінації поляків, які для збільшення кількості голосів на користь свого кандидата Я. Заморського, до складу виборців часто записували неповнолітніх, злочинців, неіснуючих осіб і навіть давно померлих, а також, маючи у своїх руках політичну владу і економічну силу, могли різними засобами впливати на виборців.

Через чотири роки, у 1911 під час наступної виборчої кампанії у цьому ж окрузі С. Голубович провів чимало зустрічей з виборцями Тернопільського, Збаразького та Козовецького повітів, виступав на багаточисленних вічах у селах: Будиліві, Великих Бірках, Вибудові, Домаморичі, Новому Селі, Малій Плаучі, Малому Ходачкові, Скориках, Таурові, Ценеві та інших [25, с. 53]. У одній із передвиборчих відозв про С. Голубовича йшлося: "Нема майже жадної народної інституції в Тернополи, в якій би др. Ізидор Голубович не вложив своєї праці, – а в многих товариствах, народних акціях і публичних справах наш кандидат був почином і душею. Єго розумна рада заважувала всегда там, де розходило ся о наші найважнійші народні справи" [6, с. 1].

3 липня 1911 р. в результаті проведення III туру виборів від сільських округів до Державної ради у Відні, С. Голубовича за кількістю 12601 голосів було обрано депутатом парламенту [7, с. 1, 3], що свідчило про його незаперечний авторитет громадсько-політичного діяча і було визнанням його багаторічної праці на суспільній ниві. Цей мандат він зберігав до 1918 р. Другі вибори до австрійського парламенту, що пройшли в Східній Галичині за новим виборчим законом, принесли

українцям краю 26 мандатів, з яких 24 належали українському національному табору і поділялися таким чином: 18 мандатів одержали національні демократи, 5 – радикали, і 1 – соціал-демократи, 2 – москвофіли [30, с. 177].

16 липня 1911 р. С. Голубович увійшов до складу членів Українського парламентського союзу – української репрезентації у Відні, утвореного з представників трьох окремих клубів: національно-демократичної, радикальної партії та українських депутатів від Буковини [28, с. 495]. Головою союзу обрали К. Левицького, а заступниками Т. Окуневського, М. Василька (від Буковини), М. Лагодинського (від радикалів), секретаря Є. Левицького. Тогочасна українська газета "Свобода" за 1913 р., характеризуючи діяльність українських депутатів у австрійському парламенті, про С. Голубовича зазначала, що він "... в українськiм клубі дав ся пізнати як оден з ліпших політиків" [20, с. 4].

Як представник української репрезентації у австрійському парламенті С. Голубович, відзначався гострими виступами на захист інтересів галицького селянства. Так, на першому засіданні палати депутатів австрійського парламенту від 17 липня 1911 р. він вніс на розгляд питання допомоги потерпілим від стихійного лиха, що трапилось 3 липня 1911 р. у селах Тернопільського та Бережанського повітів. Наступне внесення він запропонував 28 липня 1911 р., у якому подав детальний опис знищеного стихією майна жителів постраждалих повітів [8, с. 2].

У ході бюджетної дискусії у палаті депутатів від 8 листопада 1911 р. С. Голубович виступив з опозиційною до центрального уряду промовою, у якій в загальних тезах подав вкрай негативне політико-правове становище українського населення Східної Галичини. Політик у різкій формі критикував галицьку адміністрацію та судівництво, що захищали лише польські інтереси і трактували українців як народ нижчого класу [9, с. 2].

Він зазначав, що усі зусилля польських чиновників скеровані лише на те, "щоби Русинів економічно нищити, політично не допускати до жадного впливу, ... витискати руский елемент, а на его місце насаджувати польский" [13, с. 2]. У своїй доповіді депутат також засуджував москвофільство, яке можна ліквідувати лише одним способом, а саме задоволенням культурних, економічних та політичних потреб українського населення краю [29, с. 590]. Такого роду промови українських депутатів сприяли вирішенню фінансових справ у парламенті на користь українців краю та змушували австрійський уряд рахуватися з їх національними інтересами та вимогами.

Наступним питанням, яке піднімав С. Голубович у австрійському парламенті був захист прав української мови у судах краю та інших державних установах. Зокрема, 12 березня 1912 р. він подав запит до прем'єр-міністра графа К. Штірка щодо рівноправності української та польської мов у галицьких судах. Депутат зазначав, що незважаючи на те, що члени Українського клубу вже вносили запит до пана міністра судівництва у цій справі, права мови і далі порушуються [12, с. 3]. Подібного роду запит вносився на розгляд міністра внутрішніх справ та міністра фінансів у справі навмисного усунення українських написів на будинку податкової адміністрації у Тернополі [10, с. 2].

Крім політичних питань, він брав участь і в розгляді господарсько-економічних проблем у парламенті. Важливою справою було обговорення будівництва системи водних каналів. 28 березня 1912 р. на засіданні палати депутатів парламенту, він від імені Українського клубу висловив протест проти прийняття цього закону, бо "під покришкою економічної акції маєсь дати Полякам політичну силу на нашій землі..." [29, с. 610]. Будівництво системи водних каналів, на його думку, мало мати непосильні для держави фінансові затрати, а вигідними вони будуть лише невеликому колу польської верхівки для вивозу нафти, спиритусу та дерева за кордон. Він зазначав, що для українського селянства ці канали "... не принесуть дешевости средств споживчих, економічно сильніші звальять податки на економічно слабших", а тому "...було би се найбільшою несправедливістю накладати величезні кошти будови і удержання каналів на плечі бідного населення" [14, с. 2]. Натомість політик пропонував використати відповідні державні фонди на корисніші для простого населення потреби, а саме будівництво нових доріг, залізниць, регуляцію галицьких рік, меліорацію ґрунтів тощо [29, с. 610].

Користуючись довір'ям та повагою серед своїх виборців, С. Голубович завжди підтримував з ними тісний зв'язок. Упродовж 1911–1914 рр. депутат зустрічався зі своїми виборцями на багаточисленних народних вічах у Золотій Слободі, Тернополі, Збаражі, Новому Селі та інших місцевостях. Особливим був прийом депутата 13 серпня 1911 р. у с. Золота Слобода, де на віче зібралося кілька тисяч селян із різних сіл Козівського судового округу. Почесний кінний ескорт із більш як сотні "соколів" та "січовиків" під спів селянських хорів урочисто вітав С. Голубовича перед вїздом у село та супроводжував його до Народного дому. Виступаючи перед виборцями, С. Голубович представив їм звіт зі своєї депутатської діяльності та основні напрямки роботи української парламентської репрезентації [8, с. 2].

Подібного роду масові народні віча відбувались у м. Збаражі (27 грудня 1911 р., 10 січня 1912) та у м. Тернополі (10 січня, 27 травня, 30 червня 1912 р.), на яких він порушував питання можливостей польсько-української угоди щодо сеймової виборчої реформи та відкриття українського університету у Львові, проблему компенсаційних відшкодувань уряду товариству "Сільський господар" за не вигідні торгівельні угоди з Румунією, справи податкової та водної реформ, проблему поділу крайової шкільної ради на дві окремі секції: руську (для Східної Галичини) та польську (для Західної Галичини) тощо. У своїх виступах С. Голубович закликав представників радикальної партії до об'єднання з УНДП у спільний клуб з метою зміцнення українського представництва у парламенті [11, с. 2; 14, с. 2].

Першочерговим завданням національної політики української парламентської репрезентації С. Голубович вважав справу сеймової виборчої реформи, оскільки "Галицький сойм займає ся лиш одним: кованєм все нових кайданів для Русинів" [11, с. 2] і в тому складі не міг розв'язати жодних проблем українського населення. Іншою важливою проблемою тогочасного українського політикуму було відкриття українського університету у Львові, який би мав забезпечити культурні потреби галицьких українців.

Намагання польської більшості Галицького сейму відкласти розгляд цих питань неодноразово викликали зрив обговорення з боку українських депутатів, у якій вони вбачали найбільш дієвий метод, що сприяв би активному втручання офіційного Відня в процес польсько-українських переговорів.

Намагаючись їх відновити, прем'єр-міністр, граф К. Штірк, доручив галицькому намісникові М. Бобжинському виконувати роль посередника та представляти нову національну політику в краї, що дало можливість у січні 1912 р. відновити роботу Галицького сейму, а у квітні поточного року розпочати консультації з приводу відкриття українського університету [32, с. 13]. У результаті проведення переговорів, Українському парламентському союзу неодноразово подавали на розгляд проекти заснування українського університету, проте жоден з них не відповідав вимогам українського представництва [30, с. 185]. Кінцевий (шостий) проект імператорського рескрипту, запропонований у жовтні 1912 р. польськими депутатами, не вказував на Львів, як місцезнаходження майбутнього українського університету, а також підкреслював, що існуючий Львівський університет стане юридично польським не пізніше, ніж у жовтні 1916 р., незалежно від того чи буде створено до того часу окремих український університет. Тому цей проект також був відкинтий Українським парламентським союзом [27, с. 92].

Масовий вічевий рух у Східній Галичині на підтримку виборчої реформи до сейму, а також постійні зриви обговорень українськими депутатами у Державній Раді у Відні змушували прем'єр-міністра К. Штірка восени 1912 р. знову відновити переговорний процес. 17 березня 1913 р. досягнуто польсько-українського компромісу з приводу сеймової виборчої реформи. Проте затвердити законодавчо нову виборчу ординацію не вдалося, що стало причиною розпуску Галицького сейму та призначення нових виборів на кінець червня – початок липня 1913 р.

30 червня 1913 р. за результатами виборів до Галицького крайового сейму, проведених від курії сільських громад, що на той час була єдиним представником інтересів українського населення, С. Голубовича обрали депутатом від Збаразького повіту [20, с. 1]. 10 липня того ж року він став членом Українського сеймового клубу, що у складі 31 депутата мав домагатися вирішення найбільш важливих на той час питань сеймової виборчої реформи та університетської справи [21, с. 1].

З призначенням намісником Галичини В. Коритовського, розпочався новий етап польсько-українських переговорів. Проте, він через відсутність власної концепції міжнародного примирення, потрапив під вплив польських національних демократів, що змушувало українську репрезентацію знову застосувати у Державній раді зриви обговорень [32, с. 14]. С. Голубович був активним учасником цих засідань. Зокрема, на засіданні палати депутатів від 5 листопада 1913 р., при обговоренні фінансового проекту щодо запровадження пропінатії, він виголошував промову тривалістю п'ять годин. У кінці якої депутат зазначав, що "влада є відповідальною за не поладження виборчої реформи" [22, с. 2].

Неефективна діяльність австрійського парламенту та Галицького сейму, а також загострення зовнішньополітичного напруження в сфері австрійсько-російських відносин змусили К. Штірка самостійно виступити посередником у польсько-українських переговорах, в результаті чого

* Згідно з крайовим статутом і виборчою сеймовою ординацією для Галичини, Галицький крайовий сейм з 1900 р. налічував 161 депутата. З них 9 (вищі церковні ієрархи, ректори Львівського та Краківського університетів) володіли вірчими мандатами, а решту обирали по 4-х куріях: 44 – від великих землевласників, 28 – від міст, 3 – від торгово-промислових палат, 74 – від містечок і сільських громад (Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Київ, 2001. – С. 143).

наприкінці січня 1914 р. нарешті було досягнуто загального компромісу між усіма фракціями Галицького сейму. Його положення відображалися у новому крайовому статуті та виборчій ординації, ухваленій сеймом 14 лютого 1914 р. [32, с. 14].

Згідно з новою виборчою ординацією, при збереженні куріальної системи, у сільській курії вводилося безпосереднє голосування, а також додавалась нова курія загального голосування. Галицький сейм мав нараховувати 228 депутатів, з яких 62 мандати резервувались за українцями, яким гарантувались постійні місця у робочих комісіях сейму та крайових установах [31, с. 51–52], що обмежувало монополію поляків на політичну владу в краї. Також польські сеймові партії погоджувались на відкриття українського університету, а в новій виборчій ординації призначалось місце для його ректора. Ці досягнення стали безперечним успіхом діяльності української політичної репрезентації, у складі котрої наполегливо працював один із її кращих представників, С. Голубович. Проте реалізацію цих здобутків перервала Перша світова війна.

Отже, С. Голубович відіграв важливу роль у політичному житті Східної Галичини на початку ХХ століття, як діяч УНДП, а незабаром і член її керівного органу – Народного комітету, ставши одним з організаторів діяльності національних демократів на Тернопільщині [24, с. 54]. У віденському парламенті та Галицькому сеймі, спільно з іншими українськими депутатами від Східної Галичини, він вів гостру політичну боротьбу за втілення в життя програмних завдань УНДП, найважливішими з яких були: розширення прав і свобод українського населення, прийняття демократичного закону про вибори до Галицького сейму, заснування українського університету у Львові.

У своїх депутатських доповідях та запитах, депутат також добивався компенсаційної матеріальної допомоги уряду за наслідки стихійних лих, брав активну участь у бюджетних дискусіях, доповідав про порушення прав української мови в адміністративних органах влади, висловлював своє ставлення стосовно реформи водного закону тощо. Завдяки такій успішній політичній діяльності С. Голубович здобув визнання та авторитет серед галицької громадськості.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДАУ у м. Львові). – Ф. 372. – Оп. 1. – Спр. 14.
2. ЦДАУ у м. Львові. – Ф. 372. – Оп. 1. – Спр. 16.
3. Там само. – Спр. 19.
4. Там само. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 5484.
5. Письмо з Просвіти. – 20 квітня 1909.
6. Подільське слово. – 21 квітня 1911.
7. Там само. – 15 липня 1911.
8. Там само. – 1 вересня 1911.
9. Там само. – 2 грудня 1911.
10. Там само. – 23 грудня 1911.
11. Там само. – 15 січня 1912.
12. Там само. – 2 квітня 1912.
13. Там само. – 16 квітня 1912.
14. Там само. – 1 червня 1912.
15. Подільський голос. – 25 січня 1906.
16. Там само. – 1 лютого 1906.
17. Там само. – 1 лютого 1907.
18. Там само. – 15 травня 1907.
19. Свобода. – 8 травня 1911.
20. Там само. – 3 липня 1913.
21. Там само. – 17 липня 1913.
22. Там само. – 13 листопада 1913.
23. Бойцун Л. Тернопіль у плінні літ / Любомира Бойцун. – Тернопіль, 2003. – 391 с.
24. Гуцал П. Сидір Голубович: штрихи до політичного портрета / Петро Гуцал // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 1999. – Випуск 8. – С. 53–55.
25. Гуцал П. Сидір Голубович / Петро Гуцал // Рада: інформ.-метод. вісник. – 2005. – № 6. – С. 52–55.
26. Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю: Біографічний довідник / Петро Гуцал. – Тернопіль, 2008. – С. 39–40.
27. Качмар В. За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець ХІХ – початок ХХ століття) / Володимир Качмар. – Львів, 1999. – 118 с.
28. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1919–1929) / Микола Кугутяк. – Т. 1. – Київ–Івано-Франківськ, 2002. – 535 с.
29. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. З ілюстраціями на підставі споминів та документів. Друга часть / К. Левицький. – Львів, 1927. – 300 с.
30. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії ХІХ – початку ХХ століття / Олексій Сухий. – Львів, 1999. – 226 с.
31. Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ століття) / Олексій Сухий. – Львів, 1998. – 132 с.
32. Уська У. Українське питання в Галичині у політиці австрійського уряду в 1907–1914 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 "Всесвітня історія" / Львів. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2005. – 19 с.

Оксана Кравецкая

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СИДОРА ГОЛУБОВИЧА В 1906–1914 ГГ.

Статья посвящается анализу политической деятельности С. Голубовича в 1906–1914 гг. Определены главные направления и итоги партийной работы в УНДП и парламентской деятельности в Государственном Совете в Вене, рассмотрены особенности политической борьбы украинской репрезентации в представительских органах власти.

Ключевые слова: С. Голубович, Украинская национально-демократическая партия, Подольский совет, Государственный совет в Вене, Галицкий сейм.

Oksana Kravetska

PUBLIC AND POLITICAL ACTIVITIES OF SYDOR GOLUBOVYCH OF 1906–1914

The article is dedicated to the analysis of Sydor Golubovych's political management in the period of 1906–1914: the main trends and the results of partial and parliamentary work in the UNDP in State Council in Vienna have been singled out; ukrainian representation peculiarities of political struggle in the representatives of political power have been taken into account.

Key words: S. Golubovych, Ukrainian National Democrats Party, Podilska Council, State Council in Vienna, Galytskyi Seim.

УДК 94 (477)

Ігор Соляр

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У 1920-Х РР.

Розкрито особливості політики польської адміністрації у національно-культурній сфері у Західній Україні в 20-х рр. XX ст., проаналізовано боротьбу українських політичних партій за впливи на культурно-освітні організації краю.

Ключові слова: Культурно-просвітницька діяльність, національно-державницькі партії, Західна Україна, польська влада, національні інтереси.

Ідеї просвіти, рідної школи, захисту національних інтересів українців були об'єднувачими для партій національно-державницького табору: Української народно-трудової партії (УНТП), Української радикальної партії (УРП), Української соціал-демократичної партії (УСДП), Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) (1925), Української соціалістично-радикальної партії (УСРП) (1926 р.).

Мета статті – аналіз культурно-просвітньої діяльності національно-державницьких партій Західної України у 1920-х рр. Її джерельною основою стали матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАУ у м. Львові), державних архівів Івано-Франківської (ДАІФО) та Львівської (ДАЛО) областей, спогади І. Кедрини [1], І. Макуха [2], С. Чернецького [3], матеріали тогочасної періодичної преси.

У сучасній українській історіографії ця проблема є малодослідженою. У наукових працях І. Васюти [4], М. Кугутяка [5], М. Швагуляка [6] охарактеризовано політичні, економічні та культурно-освітні напрями діяльності провідних українських партій. У польській історіографії ці проблеми частково досліджували М. Пап'єжинська-Турек [7], Р. Торжецький [8], Р. Томчик [9] та ін.

Культурно-просвітній рух у Західній Україні становив серйозну небезпеку для владних інституцій Другої Речіпосполитої, що намагалися будь-якими діями призупинити його розгортання й поширення у середовищі українців. Державні владні структури й місцева поліція створювали штучні перешкоди у діяльності Головного виділу "Просвіти", філій і читалень Головної управи Українського педагогічного товариства (УПТ) та ін.

Утворення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), злука УНР і ЗУНР виступала свідченням успішного та ефективного розв'язання культурно-освітніх проблем у власній державі. Державний секретаріат ЗУНР та Українська Національна Рада (УНРада), отримавши важелі суспільного впливу, намагались налагодити соціально-економічний та політичний лад у краї. Найважливіші закони щодо організації освіти були ухвалені Державним секретаріатом ЗУНР у 1919 р. З'їзд представників народного учительства Західної України, що проходив 3 лютого 1919 р., розглядав питання організації народного шкільництва та українського учительства. Ухвалений 19 лютого 1919 р. закон "Про основи улагодження шкільництва на Західні області Української Народної Республіки" передбачав, що усі школи стають державними, а учителі, які працюють у них, є державними службовцями. Урядовою та державною мовою в усіх державних школах вважалась українська. Один із параграфів цього закону гарантував неукраїнському населенню краю право на школи з навчанням рідною мовою [10, с. 21–22].

Спробою накреслити основні напрями реформування освіти став з'їзд учителів середніх шкіл, що відбувся 21–23 березня 1919 р. у Станиславові. Він ухвалив резолюції, у яких відзначалось, що "школа має бути національна і має не тільки приготувати до студій на університеті, а до життя і